

Віктор КОРОЛЕНКО

*кандидат педагогічних наук
кафедри фізики*

*Миколаївського національного університету
Імені В.О.Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна*

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ФОРМУВАННЯ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

У статті розглянуто проблему морального формування дітей шкільного віку в сучасній педагогічній науці, проаналізовано різні підходи до рішення цієї проблеми з урахуванням сучасних педагогічних умов. Результати проведеного аналізу свідчать, про необхідність морального формування дітей шкільного віку, що складає основу загального морального розвитку зростаючої особистості. На основі аналізу психологічної і педагогічної літератури, розглянуто різні шляхи підвищення ефективності педагогічного впливу на сучасну молодь. Результати проведеного дослідження вказують на необхідність використання в процесі морального виховання сучасних педагогічних досягнень, які сприяють прагненню підростаючої особистості до морального вдосконалення.

Ключові слова: моральне формування, моральні чинники, моральні цінності, моральне виховання.

Проблема морального формування молоді – це нагальна потреба сучасного суспільства, що передбачає виховання творчо мислячої, ініціативно особистості. Для досягнення цього необхідна перебудова системи освіти, це стосується переважно традиційно установлених форм розвитку підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питанням морального формування школярів присвячені дослідження таких українських та зарубіжних науковців, як Л. Болотина, О. Вишневський, Ю. Грицай, В. Максимов, В. Ягупов та інших. Однак існує необхідність детального вивчення даної проблеми.

Мета статті – виокремлення ефективних підходів до рішення проблеми морального виховання школярів в сучасному суспільстві.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства виникла необхідність змін у процесі морального формування учнівської молоді, що детермінує необхідність здійснення пошуку нових напрямів підвищення ефективності педагогічного впливу спрямованого на підвищення морального рівня підростаючого покоління.

На думку В. Ягупова, основою морального формування підростаючої особистості є процес підготовки людини до сьогодишньої та майбутньої життєдіяльності. Дослідник вважає, що “моральне виховання” вживається у педагогічній науці в чотирьох значеннях:

у широкому соціальному, як виховний вплив на людину всього суспільства і всієї дійсності, який має не лише позитивну спрямованість, але містить конфлікти і протиріччя; особистість набуває не тільки позитивного соціального досвіду, а також і негативного;

у широкому педагогічному - виховна діяльність різних освітньо-виховних систем, які керуються педагогічними теоріями;

у вузькому педагогічному - цілеспрямована виховна діяльність педагога з метою досягнення певних виховних цілей;

у гранично вузькому - це розв’язання педагогом конкретної індивідуальної проблеми виховання або перевиховання [5, с. 424].

У розвідках, пов’язаних із моральним формуванням особистості, В. Ягупов доводить, що “виховання як педагогічна категорія має три суттєвих ознаки: цілеспрямованість, яка передбачає наявність певного взірця, соціально-культурного ідеалу; відповідність процесу виховання певним соціально-культурним цінностям; наявність певної системи організованих виховних впливів; гуманність, яка передбачає орієнтацію у вихованні на загальнолюдські цінності; цілісність, неперервність і тривалість, тобто виховання має зачіпати всі сфери психіки людини, творчо формувати і всебічно розвивати їх протягом всього життя” [5, с. 424]. Отже, для ефективної реалізації цих ознак, виховання особистості має бути комплексним, планомірним і організованим.

Рішенням проблеми морального формування дітей шкільного віку в сучасній педагогіці В. Максимов вважає план виховної роботи класного керівника. “Документ має бути недовгим і конкретним за змістом. Головна мета діяльності класного керівника - відповідно до плану надати допомогу дітям у вирішенні їх індивідуальних проблем, пов’язаних з фізичним і психічним здоров’ям, соціальним і економічним положенням, успішним просуванням в навчанні, прийнятті шкільних правил; з ефективною діловою і міжособистісною комунікацією, з життєвим, професійним, моральним вибором (самовизначенням)” [4, с. 207].

Під час нашого дослідження ми переконались у важливості тверджень дослідника, що головними недоліками традиційної системи планерування виховної роботи в класі є:

- відсутність досить повної об’єктивної інформації для визначення системи педагогічних завдань при планеруванні майбутньої виховної роботи;
- ігнорування динаміки розвитку особистості кожного школяра і всього класного колективу;
- поверхневе знання і облік міжособистісних стосунків усередині класного колективу, його формальної і неформальної структури;
- суб’єктивність і необґрунтованість виявлення, формулювання і постановки педагогічних завдань, відповідно визначеному змісту, формам і методам їх рішення;
- відсутність достатньої інформації для планування спільної діяльності учнів, учителів і батьків;
- інтуїтивний підхід в складанні характеристик учнів і класного колективу;
- незручність за формою заповнення для оперативного повсякденного використання [4, с. 207].

Поділяємо переконання Л. Болотіної, Т. Комарова, С. Баранова, що мінливість, виховного процесу, пов’язана з суперечністю розвитку особистості

дитини і поділяють протиріччя на зовнішні і внутрішні.

Зовнішні протиріччя пов'язані з діяльністю учителя і з діяльністю учнів. З перших днів перебування в школі діти підкоряються її режиму, освоюють певні правила і норми поведінки на перервах і заняттях, але домашнє виховання, особливості фізичного і психічного розвитку, дітей ускладнюють виконання ними загальних правил, завдань, вимог. Аби не виникало у дітей протиріч, всі правила, завдання, норми поведінки мають бути продумані і приведені у відповідність з віковими можливостями дітей, рівнем їх розвитку і цілями виховного процесу.

До *внутрішніх протиріч* виховного процесу відноситься протиріччя між зростаючими зовнішніми вимогами до дитини і її особистими прагненнями [1, с. 98-99].

Результати нашого дослідження свідчать, що допомога дитині у подоланні протиріч сприяє її моральному розвитку.

Продуктивним уявляється твердження дослідників, що основу системи морального виховання і розвитку дітей визначають наступні педагогічні принципи виховання:

- виховання особистості в процесі діяльності;
- єдність вимог до вихованця і пошана його особистості;
- поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи і самодіяльності дітей;
- відповідність виховання віковим і індивідуальним особливостям дітей [1, с. 98-99].

З огляду на сучасну демократизацію й гуманізацію українського суспільства актуальними вважаємо деякі педагогічні твердження Г. Ващенко.

1. Вплив громадських організацій на життя, світогляд та розум дитини залежить від того, чи вони самі, власною волею готові долучатися до таких організацій, чи їх “заганяють” туди масово, під тиском ззовні, зокрема з боку школи. Усе залежить від нашого розуміння змісту і процесу морального

виховання. Орієнтація на власні зусилля і прагнення дитини у цих ситуаціях сприяє отриманню більшого ефекту і кращих наслідків. Всяка справа, затіяна самим учнем, виконана власними засобами і силами, впливає на формування його характеру, заохочує його, збільшує впевненість у власних силах і спонукає до самостійних справ у майбутньому.

2. Молодь має схильність об'єднуватись у спільноти, групи і ватаги, в тому числі й з метою протистояти старшому поколінню, домагатись власного впливу на своє життя, самоствердитись, зміцнити свою соціальну значущість. Такі об'єднання не завжди мають позитивний зміст. За всіх випадків вияву молодіжної активності слід з ними працювати, такою повинна бути і державна політика. Варто зміцнювати у молоді почуття господаря власного життя, але й намагатись повернути її активність до соціально прийнятної поведінки.

3. У громадському житті нашої молоді виявляють себе позитивні, і негативні риси українського характеру. Участь підлітка у діяльності громадської організації, потреба підпорядкування себе вимогам її статуту і громадської думки - засіб подолання нашої схильності до індивідуалізму, а відтак через розвиток соціальної активності до нарощування екстравертності в характері.

4. На особливу увагу заслуговують молодіжні організації, що своїм завданням обирають служіння високим цілям, захоплення якоюсь високою ідеєю дає можливість критично поставитись до власних вчинків і думок.

5. На думку Г. Ващенка, найперше на потребі подбати про розвиток національної свідомості. Це завдання диктується минулим і сучасним нашого народу. Дослідник вважає, що людину не можна визнати за повноцінно виховану, якщо вона, будучи фізично здоровою і розумово розвинутою, використовує свої здібності й знання лише в своїх особистих інтересах і забуває про свій народ.

6. Г. Ващенко наголошував, що недовірливе ставлення може дуже нашкодити у процесі формування особистості. Великі запаси енергії і завзяття

молоді сприятимуть загальному розвитку українського суспільства [2, с. 553-556].

Має рацію Ю. Грицай, стверджуючи, що моральне формування підростаючого покоління ґрунтується на національному вихованні, на таких фундаментальних принципах, як народність, гуманізм, демократизм, зв'язок з життям, трудовою діяльністю, поєднання педагогічного керівництва з самодіяльністю учнів та ін. Його завдання реалізуються через глибоке і всебічне оволодіння учнями змістом освіти, який зосереджує в собі національні та загальнолюдські цінності і реалізується такими основними шляхами і засобами:

1. Залучення школярів до вивчення рідної мови, прищеплення любові до неї.

2. Родовід. Історична пам'ять, мислення, духовності особистості починаються з пам'яті роду. Сім'я, школа, громадськість виробляють потребу в кожній дитині знати свій родовід і по батьковій, і по материнській лініях, вивчити своє генетичне коріння. У процесі родовідного виховання виникають психологічний комфорт, упевненість у своїх силах і можливостях. Серцем, душею і розумом дитина глибоко ко відчуває потреби всієї рідні, інших людей, починає дбати про інтереси всього роду, народу, нації.

3. Рідна історія розкриває знання про виникнення, ставлення і розвиток свого народу, країни. Вивчаючи історію України, вихованці глибоко засвоюють витоки духовності рідного народу, інших народів, які здавна живуть на території нашої країни. Всебічне знання рідної історії - невичерпне джерело історичної пам'яті і мислення учнів.

4. Краєзнавство. Беручи активну участь у багатогранній краєзнавчій роботі, діти з раннього віку прилучаються до минулих епох, трудових подвигів, мистецьких традицій дідів і прадідів, їхнього подвижництва в ім'я вільного життя.

5. Національна педагогіка. У міфології - витоки національного характеру,

способу мислення, світогляду, філософського осмислення дійсності. Міфологія - один із найдавніших видів народної творчості, у якому часто поєднуються і матеріалістичні і ідеалістичні елементи.

6. Фольклор. У ньому відображено багатогранну і глибоку душу народу, його духовне багатство, першовитоки оригінального світосприймання, самобутнього тлумачення явищ природи і людського життя. Фольклорне виховання є найважливішою частиною, серцевиною етнопедагогіки. Відроджуючи національну систему виховання, необхідно домагатися, щоб у кожній родині, школі, у діяльності кожної ланки широко застосовувалися і саме це поняття, і його зміст.

7. Народний календар. Це звід історично обумовлених дат, подій, свят, які в певній послідовності відзначаються протягом року. Народний календар - енциклопедія життя, трудової діяльності, культури, побуту і дозвілля народу, могутній комплекс ідейно-моральних, емоційно-естетичних засобів виховання підростаючих поколінь. Кожна дата, свято, урочистість народного календаря рясніють традиціями і звичаями, що пов'язані з природою рідного краю, а також з природою самої людини. Традиції, звичаї і обряди народного календаря діють на особистість, всебічно розвивають її.

8. Національна символіка. Українська національна символіка виконує історично важливі функції консолідації нації в єдину етнографічну, культурно-історичну спільноту, об'єднання споконвічних українських земель в єдину суверенну державу.

9. Народні прикмети, вірування. Народні прикмети і вірування одухотворяють природу, вчать дітей берегти та пізнавати її особливості, закони розвитку. Вони є складовою частиною багатьох галузей народних знань - народної біології, астрономії, медицини, метеорології, хліборобської справи тощо. Народні прикмети у цікавій, нерідко дотепній і кмітливій формі розкривають важливі грані життя природи, людей. Глибоке знання народних прикмет сприяє підготовці молоді до самостійного життя, успішної трудової,

господарської діяльності в майбутньому [3, с. 80-82].

Висновки та перспективи подальшого розгляду.

Враховуючи зазначене вище, можемо зробити висновок, що основою моральної сфери людини є її моральні цінності, сформовані нею у процесі життя під впливом різних психологічних факторів, які визначають особливості і рівень морального розвитку особистості. Моральне формування особистості відбувається завдяки сприйняттю й усвідомленню змісту впливів, що надходять від педагогів та оточення і пов'язуються з моральним досвідом індивіда, його поглядами й ціннісними орієнтирами. У процесі морального формування людини зовнішній вплив має індивідуальне значення і в такий спосіб утворює суб'єктивне ставлення до неї. У зв'язку з цим формуються мотиви поведінки, прийняття рішень і моральний вибір особистістю власних вчинків.

Список використаних джерел

1. Болотина Л. Р. Дошкольная педагогика: Учебное пособие для студентов средних педагогических учебных заведений. 2-е изд. / Л. Р. Болотина, Т. С Комарова, С. П. Баранов - М. : Издательский центр «Академия», 1997. – 240 с.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навч. посіб. - 3-тє вид., доопрац. і доп. / О. Вишневський - К. : Знання, 2008. - 566 с.
3. Грицай Ю. О. Педагогіка. Курс лекцій: Навчальний посібник. / Ю. О. Грицай – Миколаїв : Вид-во "Іліон". 2007. - 564 с.
4. Максимов В. Г. Педагогическая диагностика в школе: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. / В. Г. Максимов – М : Издательский центр «Академия», 2002. - 272 с.
5. Ягупов В. В. Педагогіка : Навч. посібник. / В. В. Ягупов - К. : Либідь, 2002. - 560 с.

References

1. Bolotina L. R. (1997) *Doshkolnaya pedagogika [Preschool pedagogics] : Uchebnoe posobie dlya studentov srednih pedagogicheskikh uchebnykh zavedeniy. II izd.* Moskov. : Academy, 240 [in Russian]
2. Vishnevskiy O. (2008) *Teoretichni osnovi suchasnoi ukrainskoi pedagogiki [Theoretical bases of modern Ukrainian pedagogics] : Navch. posib. - III vid., dooprats. i dop.* Kyiv. : Znannya, 566 [in Ukrainian]
3. Gritsay U. O. (2007) *Pedagogika. Kurs leksiy [Pedagogics. Course of lectures] : Navchalniy posibnik.* Mykolaiv : Ilion. 564 [in Ukrainian]
4. Maksimov V. G. (2002) *Pedagogicheskaya diagnostika v shkole [Pedagogical diagnostics is at school] : Ucheb. posobie dlya stud. vissh. ped. ucheb. zavedeniy.* Moskov : Academy, 272 [in Russian]
5. Yagupov V. V. (2002) *Pedagogika [Pedagogics] : Navch. posibnik.* Kyiv : Libid', 560 [in Ukrainian]

Короленко В. Л. Проблема морального формирования школьников в современной педагогической науке: аналитический обзор

В статье рассмотрена проблема морального формирования детей школьного возраста в современной педагогической науке, проанализированы разные подходы к решению этой проблемы с учетом современных педагогических условий. Результаты проведенного анализа свидетельствуют, о необходимости морального формирования детей школьного возраста, который составляет основу общего морального развития растущей личности. На основе анализа психологической и педагогической литературы, рассмотрены разные пути повышения эффективности педагогического влияния на современную молодежь. Результаты проведенного исследования указывают на необходимость использования в процессе морального воспитания современных педагогических достижений, которые способствуют стремлению подрастающей личности к моральному совершенствованию.

Ключевые слова: моральное формирование, моральные факторы, моральные ценности, моральное воспитание.

Korolenko V. A problem of moral forming of schoolboys is in modern pedagogical science: state of the art review

In the article the problem of the moral forming of children of school age is considered in modern pedagogical science, the different going is analysed near the decision of this problem taking into account modern pedagogical terms. The results of the conducted analysis testify, about the necessity of the moral forming of children of school age which makes basis of general moral development of growing personality.

Moral education - it one of forms of inheritance of morality in society. A moral is in understanding of modern society, is the synonym of ethics. Thus, under moral education it is possible to understand the process of the purposeful forming for the child of the moral settings, and also fixing of habits of conduct, proper to the norms and moral, accepted in society. Presently, when the standards of legal cruelty with people are widely presented in mass medias, entertaining transmissions and films, and also in computer games which children master from preschool age, moral education of children must spare the special attention.

On the basis of analysis of psychological and pedagogical literature, the different ways of increase of efficiency of pedagogical influence are considered on modern youth. The results of the conducted research specify on the necessity of the use in the process of moral education of modern pedagogical achievements which are instrumental in aspiring of growing up personality to moral perfection.

Key words: moral forming, moral factors, moral values, moral education.